DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh40077>

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 09.12.2019
Kabul Tarihi: 16.03.2020
On-line Yayın: 30.04.2020

Article Type: Research article
Submitted: 09.12.2019
Accepted: 16.03.2020
Published Online: 30.04.2020

Atıf Bilgisi / Reference Information

Yerli, S. (2020). Naci Kalmukoğlu Roman Kadın Portrelerinde Sosyopsikolojik Yapı.
Journal of History School, 45, 1262-1274.

**NACİ KALMUKOĞLU ROMAN KADIN PORTRELERİNDE
SOSYOPSİKOLOJİK YAPI**

Serdal YERLİ¹

Öz

Naci Kalmukoğlu'nun Avni Arbaş tarafından aktarılan "ressam yaptığı her resimde kendinden birşeyler resmeder" anlamındaki sözünden yola çıkarak (Kültür-sanat, 1983) sanat üretiminde sosyo-psikolojik etki de göz önünde bulundurularak sanatçının "çingene kadın" portresinde kendiyle kurduğu özdeşleşim ve duyumsallığı irdelenecektir. Naci Kalmukoğlu, Türk reminde önemli bir yeri olan buna rağmen üzerinde hak ettiği ölçüde durulmamış bir sanatçıdır. Varlıklı ve köklü ailesi, sanatçının yaşama bakışını ve kişilikli bir yapıya sahip olmasını sağlamıştır. Yinede kaynakların belirttiği gibi sanatçının yaşamı geniş bir bilinmezlik örüntüsüyle kaplıdır (Eroğlu, 1999). Bu anlamda araştırmanın, sanatçının belirgin sanat yönlerinden birisi olan portre ressamlığına vurgu yapması, portrede anlam katmanı ve sanatçının üzerinde sıklıkla durduğu esere kendinden birşeyler katma konularının anlaşılması ve örneklendirilmesi bakımından önemli olacağı düşünülmektedir. Çalışmada öncelikle literatür taraması yapılacak, gazete dergi kitaplardaki hakkında verilen bilgiler, anılar, röportajlar ile sanatçının sanat anlayışı ve sosyo kültürel yapısı ortaya konmaya çalışılacaktır. Sanatçının "çingene kadın" resminin çözümlemesi yapılacaktır. Karşılaştırma yaparak daha sağlıklı sonuç elde edebilmek adına döneminde çingene kadın portreleri çalışan diğer Türk sanatçıların resimleri incelenecektir. Sonuç olarak sanatçının çingene kadın resminde sosyopsikolojik etkiler ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Naci Kalmukoğlu, Portre, Figüratif, Resim, Sanat.

¹ Öğr. Gör.Dr. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi, Resim iş Anabilim Dalı, serdaly@pau.edu.tr, Orcid: 0000002-6570-0476

Naci Kalmukoğlu Sociopsychological Structure in Roman Female Portraits

Abstract

Avni Arbaş of Naci kalmukoğlu transmitted by "portray in something of yourself in every picture the painter" on the meaning of the quote (Kültür-sanat.1983) Art in the production of the socio-psychological impact by considering the artist's "gypsywoman" with himself in the portrait he founded identification and will be discussed. Naci Kalmukoğlu is an artist who has an important place in Turkish reminde, but has not been given the attention he deserves. His wealthy and well-established family ensured that the artist had an outlook on life and a personality. However, as sources point out, the artist's life is covered by a wide pattern of obscurity. (Eroğlu Ö.,s 79). of research in this sense. It is thought that the artist's emphasis on portrait painting, which is one of the distinctive art aspects, will be important in terms of understanding and exemplifying the meaning layer in the portrait and the subjects that the artist of ten added to his work. In the study, literature will be searched first, information about the newspaper, magazine books, memoirs, interviews with the artist's understanding of art and socio-cultural structure will be tried to be revealed. The artist's painting "Gypsy Woman" will be analyzed. In order to achieve a healthier result by making comparisons, the paintings of other Turkish artists working on Gypsy female portraits will be examined. As a result, sociopsychological effects of the artist's painting of gypsywomen will be tried to be revealed.

Keywords: Naci Kalmukoglu, Portrait, Figurative Painting, Art.

GİRİŞ

Sanatı psikolojik olarak ele almak bir bakıma sanatın anlamını sormak ve bu anlamı temellendirmek demektir. Bu soruna Antikitede örneğin Platon ve Eflatonda rastlarız. Platon devletinde sanatı, insanın taklit (mimesis) yetisinin sağladığı “taşkın yanı” na dayatarak açıklamak ister. Aristoteles'te sanatı psikolojik olarak temellendirmek ister. Sanatlar büyük çoğunlukla taklide dayanır. Taklit ise sıradan bir yeti olmayıp insan kişiliğinin ve insan kültür başarılarının temelinde bulunan bir yetidir. Sanat varlığını insan tabiatında bulunan iki yetiye borçludur. Taklit ve hoşlanma. Yani katarsis. Sanatın ereği insanın gündelik endişe korku ve tutkularından kurtarmak, insanın adı geçen bu duygu ve heyecanlardan kurtulmasını sağlamaktır (Tunalı, 1975:11). Erineç sanat psikolojisine giriş kitabında, sanat üretimindeki sosyal güdülerini şöyle açıklamaktadır, gelişmiş güdülerde diyebileceğimiz bu iç güçler, yaşamı sürdürdüğümüz ve etkileşimde bulunduğumuz ortam koşulları içinde, yaşantılar sonunda oluşan ve bireyin egosu ile süperegosu tarafından kontrol edilen güdülerdir (Erineç, 2018: 29).

Naci Kalmukoğlunu sanatı ile ilgili yaptığı ve Avni Arbaşın bize naklettiği görüşleri sanatçının resimlerindeki psikolojik etkenleri açıklamaktadır. Sergideki resimlerimin farklı espride olmasının nedeni aynı şeyi tekrarlamaktan kaçınmam aynı uyum aynı lekelerden monotonluktan kaçır gibi kaçıyorum. İnsan yapısı çok yönlü aynı şeyi istemesemde yapamam. Ancak resimlerim bana benzer. Rusyadaki sanat eğitimi sırasında figür olarak bir ayıyı çizmeleri istenmiştir. Naci kalmukoğlu herkesin ayısı kendisine benziyordu der ve şöyle devam eder: sanat yapıtı sahibine benzer. Çünkü sanat kendini bulmak bir çeşit itiraf, günah çıkarma, korkmadan çekinmeden kendini koyuvermedir (Kültür Sanat, 1991).

YÖNTEM

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. literatür tarama yapılmış, sanatçı hakkında basında çıkan haberler, röportajlar, anılar analiz edilmiştir. Sanatçının eserleriyle ilgili eser analizleri gözden geçirilmiştir. Roman kadınları kompozisyonlarında kullanmış olan, Türk resim sanatında önemli ressamların, Roman kadınları ele alışlarındaki nedenler araştırılmıştır.

BULGULAR ve YORUM

1896 doğumlu olan Naci Kalmukoğlu, Kalmuk Türklerindendir. Yarı izlenimci ışıltılı manzaralarıyla tanınan sanatçı Rus ihtilali dolayısıyla, Markof'ta sürdürdüğü tahsilini yarıda bırakarak 1920'de İstanbul'a gelmiştir. Markof'ta 4,5 yıl Güzel Sanatlar Akademisi'nde eğitim görmüştür. Türk yurttaşlığına geçtikten sonra bir süre tiyatro dekorları yaptı ve yaşamını bu yoldan kazandı. İstanbul'un büyük sinemalarında, otellerinde ve lokantalarında panolar, halkevi sahne dekorları ve İzmir Fuarı'nın pavyon resimlerini gerçekleştirdi.

Bu işler onu uzun süre İstanbul'un sanat çevrelerinden uzak tuttu. Resim çocukluk tutkusu halinde devam ettiği için bir süre sonra Güzel Sanatlar Birliği'nin geleneksel sergilerine katıldı. Türkiye'de gerçek sanatçı kişiliği resmi bir görevi olması nedeniyle, içinde yaşadığı dönemin beğenilerine uygun konu ve üsluplarda yaptığı resimlerin ardında silik kalmıştır. 1928'de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Berlin'e gönderilmiş olan sanatçı, ilk sergisini 1940'da Ankara'da açmıştır. Sanatçının yeteneği konusunda ancak ölümünden sonra resim sever dostları için yaptığı eserler ortaya çıktığında bilgi sahibi olunmuştur. Çok değişik üsluplarda resimleri bulunan sanatçı nü ve peyzajları ile ünlüdür. Manzaralarında izlenimciliğe yakın bir palet ve teknikle çalışırken portre ve çiplaklarında daha akademik bir tutum izlemiş ama duyumsallıktan da

uzaklaşmamıştır (Rona, 2008:813). Sanat tarihçisi eleştirmen Sezer Tansuğ, Kalmukoğlu'nun müstakiller ve D grubunun etkin olduğu dönemlerde çağdaş Türk resim sanatında izi bulunan ve bağımsız çalışan sanatçılardan biri olarak görmektedir (Eroğlu, 1999: 81). Eroğlunun naklettği, Kaya özsezgi'nin Ankara emlak bankası sanat galerisinde sanatçının ölümünden sonra açılan ilk sergisi için hazırladığı yazısında şunları söylemektedir. Anne tiye hanımı ve ailenin öteki fertlerini konu alan portreler, güçlü bir karakter teşhisine dayanan gözlem kapasitesini ortaya koymaktadır. Daha çok Halil Paşa ve Osman Hamdi ile başlayıp Çallı kuşağına bağlanan yarı akademik yarı izlenimci bir palet beğenisini yansıtmaktadır. Fikret Adil ise 1947 Ankara da düzenlediği sergi nedeniyle kaleme aldığı yazısında Kalmukoğlu'nun birincil amacının hoşla gitmek olduğunu söylemektedir. Özellikle peyzajlarında, izlenimci resmin ışık gölge etkilerini, deneyimli renk anlayışıyla bütünleştiren bir anlayışıyla bütünleştiren bir eğilime ağırlık vermiştir. Öğlen güneşin zevkli bir rehabet yarattığı ve genellikle insanda arınmış doğa ortamlarından oluşmaktadır sanatçının peyzajları. Kalmukoğlunun hoca ali rıza ile başlayıp gelişen bu birikimleri, kıvrak bir duyarlılıkla kavrayıp, kendi paletine özgü değerlerle beslediği ve geliştirdiği görülebiliyor (Eroğlu, 1999: 81).

Naci Kalmukoğlu “Oturan Kadın” ve “Güllü Çingene” Resimlerinin Çözümlemesi

Dikey kompozisyonda uygulanan resimde Sandalyede oturan bir kadın resmi görülmektedir. Dizlerine kadar görülen kadının bedeni sola dönük, başı ise aksi yönde sağa dönük şekilde resmedilmiştir. Gövdeden başa sağa doğru yönelen hareket modelin gözündeki hafif sağa doğru bakış ile aşağıdan başlayıp yukarıya doğru kıvrılan bir dönüş izlenimi oluşturmaktadır. Genç bir kadın olan modelin sağ eli sol elinin üzerine gelecek şekilde dizlerinin üzerinde bulunmaktadır. Başında ve omuzlarında sarılı olan şalı pembe kırmızı kahverengi ve yeşil çizgilerden oluşan desene ve parlak kumaş yapısına sahiptir. Beyaz eteği mavi dikey çizgiler ve aralarında kırmızı noktalar bulunmaktadır. Gömleği ise beyaz üzerine yoğun kırmızı desenlerden oluşan uzun kollu bir desendir. Genç kız siyah saçlı esmer tenli ve sağ elinde dövmesi bulunan bir kadındır. Kirli sarı düz fonda sadece modelin hafif düşen gölgesi hissedilmektedir. Modelin siyah saç resimde görülen tek baskın koyuluktur. Bunun dışındaki renkler yumuşak pastel tonlardadır. Resmin genel yapısı sağlam desen yapısıyla oluşmuş klasik bir akademik Rus geleneğini yansıtmaktadır. Modelin bulunduğu mekanın fonunun boş resmedilmesi mekan hakkında hiçbir iz vermemekte buna karşın giysiler, yüzün karakter yapısı, modelin elindeki dövme ile modelin kimliği oldukça açıktır. Modelin geriye doğru bir kavis çizen mahcup oturuşuyla mekana yabancı olduğu izlenimi vermektedir.

Resim.1. Naci Kalmukoğlu “Oturan Kadın”kağıt üzerine suluboya. 47*35

Belirsiz bir mekanda olanca açık kimliğiyle mahcup ve bakışları geriye, geçmişe dönük oturan çingene kız sanatçının sahiplenemediği, aidiyet oluşturamadığı bir coğrafyada sağlam karakteriyle geçmişine bakışını yansıtır gibidir.

Resim.2. Naci Kalmukoğlu, *Güllü Çingene*, tuval üzerine yağlıboya, 55x46 cm,67

Kalmukoğlunun bu resmi dikey kompozisyonda ele alınmıştır. Resimde ağırlıklı renkler: siyah kırmızıdır. Genç bir kadın olan modelin gövdeden yukarısı resmedilmiştir. Realist figüratif bir anlayışla ele alınmıştır. Genç esmer tenli kadının yüzünde gülümseme bulunmaktadır, Başında sarı bir eşarp, siyah bir ceket, beyaz kazak vardır. Fonda altı kırmızı altın renkli desenleri bulunan üst tarafı beyaz bir bez (perde veya duvar halısı olabilir) bulunmaktadır. Güllü çingene isimli tablosundaki çingene bayanın gerçekçi bir üslupla işlenmiş olması figürün kendinden emin bir havasının oluşu esmer teni yüzündeki içten gülümseyiş ve saçlarındaki gülleriyle tam anlamıyla çingene roman kültürünü yansıtmaktadır (Sal, 2009:115).

Çingene (Roman) Portreleri Çalışan Türk Ressamları

Asırlardır gittikleri bütün yerlerde dışlanan ve dünyanın her yerinde dolaşan Çingeneler/Romanlar tarihi tespitlere göre; miladi V. Yüzyıldan itibaren, göçebe olarak yaşamaya başlayan bir topluluktur. Görüldükleri her çağ ve toplumda çoğunlukla ‘yabancı’ -öteki/dokunulmaz/dışarıda ki- olarak değerlendirilen Çingeneler/Romanlar Batı Anadolu ve Trakya'da "Roman", Van

ile Ardahan arasındaki bölgede "Mutrip", Orta Anadolu'da "Elekçi", Erzurum ve civarında "Poşa" Adana'da Cano ismiyle anılırlar. Bir hayatın ortasında gezmeye yazgılı bir halkı, resmetmek ise ressamlara sonsuz bir haz vermiş ve tuvallerine yeni renkler katmıştır (Sal, 2009:116).

İbrahim Safi.

Resim.3. İbrahim SAFİ, *Çingene*, tuval üzerine yağlı boya, 67x48cm

İbrahim Safi Çingeneleri resimlerinde, duygulu doğal yaşam yansıtan bir konu olarak ele almıştır.

Bedri Rahmi Eyüpoğlu.

Resim.4. Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, *Çingene Kızı*.

Anadolu etkisi, halk kültürünü yansıtan bir tema olarak ele almıştır. ayrıca şiirlerine de konu etmiştir.

Yaprak Berkkan.

Resim.5. Yaprak Berkan, *Çiçekçi Anne*, Yağlı boya, 65 x 80 cm.

Yaprak Berkkan çingene resimlerinde Hümeranist Bir yaklaşımlla insan sıcaklığını ve doğadaki saklı coşkuyu yansıtmaktadır.

Nedret Sekban.

Resim.6. Nedret Sekban, *Bir Roman Portresi*, 1999, Tuval üzerine yağlıboya, 100x70cm

Resimlerinde sıradan ve tanıdık kişileri resmeder. çingeneler nesnel bir gözlem ve anlatımla resmettiği alıadeliği olağanüstü kılmaktadır. uzun süre yaptığı çingene desenleriyle onları tek tek insan olarak tanımaya çalışmaktadır.

Mustafa Sekban.

Resim.7. Mustafa Sekban, *Rozi2*, tuval üzerine yağlı boya, 97 x 116 cm

Çingeneleri hayatın içinden gerçek figürler olarak işler. her modeliyle yakından bir bağ kuran sekban çiçekçi çingenelerinde türk emekçileri temasına da değinmiştir.

Noser S. Dashti

Çingeneleri Mutluluğun simgesi olarak görmesi ve sessizliğin sesi olarak tanımlaması çalışmalarının ana temasıdır.

Resim.8. Naser. S. Dashti , *Günün Sonu*, Tuval üzerine yağlı boya, 100x120 cm
1996

Saim Dursun. Tüm duyguları yüz çizgileri kullanmadan veren Dursun çingenelerin ağır yaşam koşullarına rağmen yaşama sıkı sıkıya tutunan bu insanların ruhlarını gün yüzüne çıkaran çalışmalar yapmıştır.

Burhan Uygur.

Resim.9. Burhan Uygur, *Islak Asfaltta Gözyaşlarını Toplayan Çingene Çocuk*, Karton üzerine karışık teknik, 76

Burhan Uygur Çingene figürlerinde genellikle ezik, kıyıda köşede kalmış yenik düşmüş kendi hüznünlü yaşamları ile başbaşa bırakılmış insanların acıları hüznünlü yanlılıkları terk edilmiş duyguları mutsuzlukları ama yaşam koşullarındaki tüm olumsuzluklara rağmen yitirilmeyen ümitler vardır.

SONUÇ

Figüratif, sosyal gerçekçi tarzıyla Türk resim sanatının önemli bir temsilcisi olan Naci Kalmukoğlu resimlerinde kendini korkusuzca ve içtenlikle yansıtan eserler ortaya çıkarmıştır. Rus geleneğinden gelen sağlam desen temelli tarzı ve keskin gözlem gücü araştırmacı kimliğiyle döneminin sosyopsikolojik yapısına ışık tutmuştur. Birbirinden güzel resimleriyle tanıklık ettiği dönemsel özellikleri kendi penceresinden bir belge niteliğinde yansıtarak ölümsüzleştirmiştir. Sanat yaşamının önemli bir kesitinde yer alan ve başarılı bir şekilde ele aldığı roman kadınları portrelerini, sanat ile ilgili dile getirdiği görüşlerine uygun olarak ele almıştır. Bu bağlamda roman kadınlarında sanatçının kendi aidiyet problemleri, bulunduğu coğrafyaya yabancılık hissetmesi, geçmişine duyduğu özlem serpiştirilmiştir. Tıpkı öğrencilik yıllarında

atolyede çizdikleri ayı resmindeki tespitleri gibi. Zorlu bir yaşam serüveni içerisinde sanatın ereklerinden olan kişinin kendini bulma çabasının tipik bir Örneği olan Kalmukoğlu, yaşadığı dönem içerisinde pek tanınmamış, hayatını sürdürebilmek için eğitimini aldığı süslemeci resimler yapmış ancak ölümünden sonraki yıllarda dostlarında birikmiş resimlerinin gün yüzüne çıkmasıyla önemi anlaşılmaya başlanmıştır. Bu noktada da gerçek sanat ürünlerinin bütün olumsuzluklara rağmen bir şekilde üzerlerindeki toz bulutlarını dağıtıp olanca ışıltıları ile sanat tarihindeki tahtlarına oturacaklarına güzel bir örnek olmuştur.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Erinç, S. (2010). *Sanat Psikolojisine Giriş*. Ütopya yayınevi.
- Eroğlu, Ö. (1999). *Gözlemden Eleştiriye*. Simurg yayıncılık.
- Rona, Z. (2008). Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi. Geliştirilmiş 2. basım, 2. Cilt, 813. Yem yayınları.
- Kültür-Sanat*, (Ağustos,1983). Turgut Zaim ve Naci Kalmukoğlu kamyonetle birlikte satıldı.
- Kültür-Sanat*, (Ağustos, 1991). Sanat Bir Çeşit İtiraf.
- Sal, A. (2009). *Türkiye’de Yaşayan Çingenelerin Sanatsal Olarak Ele Alınışı*. Basılmış yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tunalı, İ. (1975). Sanatın Psikolojik Anlamı ve Worringer’in Üslup Analizi. Ayırbaşım.